

## *Az Ecce homo*

### *Elbeszélés 16. századból*

Vannak egymást elrontani rendelt  
emberek, megkeresik egymást a  
két pólusról; s mások boldogítani.

#### I.

Sötét, zivataros éj volt, a tenger vad hullámokkal csapkodta partján a banánfa erdőt, mint ellenséges tábor a védbástyát, s még nagyobb dühre hágva hullt mindannyiszor vissza. Az ég csattogásai közt tompán hallatszott egy sülyyedő hajó hármassággyűlése.

Ki csak mérsékelt éghajlatunkat ismeri, annak az Ind-tengeri szigeteken képzete nem lehet. Egük tündöklő azúrjához képest a miénk csak szürke; a kenyérfa óriás leveléhez, a kánák buja zöldéhez, a kaktuszok sajátságos alakzatához, a kamélák és jukkák színpompás virágjához képest növényzetünk korcs csírázat. Ellenben, ha haragra gyúlnak a természeti erők, s viharparipán küzd az elemharc, nálunk lágy sóhaj az, a bömbölő rázkódáshoz képest, mely százados ciprust ragad ki tővéből, mely egekbe korbácsolja a tengert, és földre sújtja az eget.

3 Az seregek árnyából párdücszem csillog, és a virágkelyhek közül mérges kígyó sziszeg. Szóval mérsékelt éghajlatunk meggondolt férfiúként tényleg fel, ki rendkívülit álmodni sem mer, míg amaz lángesz, merész ifjúhoz hasonlít, ki csapongva a jó és rossz legszélsőbb határai között, csak a rendkívüliség- és nagyszerűségben egyenlő mindég.

Lépjünk a banánfa erdőbe. Egy s banántörzs már magában egy erdőt képez, árnyát nem hatja át napsugár, ágai széjjel nyúlva bocsátkoznak le ismét a földre, száz meg száz új gyökeret verve. Ághajlásain elívett levelek, s odúkból a paraziták és folyókák száz neme díszlik, míg a vanília kevés levelű indiai, a passziflórák a nagyvirágú cobeákkal át- és átkúsza az üres téreket növény-tömkeleget készítenek egy törzsből.

5 S ily törzsek ezre együtt! A föld köztük nem látszik, számtalan rétege fekszik ott a kivénült növényzetnek, új virágok bölcs jeként és sírjául. Ott honol a színes szalamander és a tüzes szemű kígyó, feljebb a sárban a láma és tigris, fent papagáj és vámpír.

Kis fény rezeg az éjen keresztül, tartsunk feléje. Itt is megszenteltelenítette volna már az ember a szűz természetet? Ide is befészkelte volna már az, kit hogy teremtett, megbánta az isten; mert mint a démon lehelete a templomból kiöz minden szentet, úgy hol él és mozog isten nagy egyházának leporlik zománca. Közelebb jövünk a fényhez, csakugyan emberlaktól j. Papiruszgyékényből készült kiseded lak, pálmalevél tetővel, ablakain kivont hólyag. A ház felett kenyérfa állt; el tte egy aloétörzshöz háló van támasztva. Egy keskeny ösvény vezet csak a házhoz a sár ségen keresztül.

7 Az ajtón izmos ifjú lép ki, nehéz súlyt visz a vállán. A súly zsák alakú, férfiasan halad azzal előre. Csakhamar eltér a tört ösvénytől, a ház mögé fordul, bozót- és kúszókon keresztül kezében levő baltájával készít utat magának, igen lassan, de ernyedetlen halad.

A ház mögé ért. Itt a néző hely egyszerre megváltozik. Mély völgyüreg nyílik a szemnek, hosszú és széles. A növényzeti erdő el van metszve; pusztán és sivatagon sárgul a völgyfenék, beszórva hatalmas szirtdarabokkal. A szélekhez közel különös fehérség állat- és ember csontok hevernek, legalább a halálban mutatva életet, de beljebb az sincs többé. Az imént leírt laknak egy ablaka nyílt a halálvölgybe.

Az ifjú megállt egy szirt élén, mely a völgybe hajolt, terhét letette, s meren állt meg felette. Egy hosszan cikázó villám fénye rezge át az ifjú arcán, s a holt agg vonásin, mely az ifjú lábánál feküdt.

10 – Alszod tehát már azon örökös álmod, melyben, mondád, hogy nincs ébredés? Van-e álmod, atyám? És milyen? – szölt az ifjú merengve. – Mondtad, hogy én is megtudom, csak várjak; és én nem bírom hinni. Ereimben pezseg az élet, feszül a vér, éjente hallom az erdőben sivító sakált, a házunkhoz férkőző kígyót; hogy tudnék én ilyen erdősen elaludni? És ilyen rideg tanyán, míg körül a természet virágzik. De rendeléd, én engedelmeskedem.

Hiszen a völgybe szerettél nézni, ha sötét gondolatok követeztek, és megújultál. Újulj meg ismét, mint a lótusz virága! Jer, édesatyám!

A holttestet újra felemelte, meglóbálta erőt karokkal, s besújta a völgybe. Nehézkesen gurult az le a fenékig. Az ifjú keresztbetett karokkal néze utána. Ott állt sokáig. Széles szárnyú vámpír röpillt el felette, pézsmailatú legyintéssel; a halottban alvót gyanítva feléje szállt, de alig ért a völgynek fölébe, szárnya összecsuclott, élet nélkül rogyott a halott lábához. Ez alatt szürkült, félelmes kondor tartott királyi szárnycsapással a kikémlt martaléknak. Széteresztett tollzattal ült a halott mellére, s többé nem szállt fel onnan. Az éji temetés megvolt.

13 Az ember visszament anyja ölére. Halotti éneke az orkán, fáklyája a villám, szemfödke a sas lett. S könnyű? A természet erre nem tanított.

A bős völgy Gurvo-Upas vagy a Méregvölgy volt Jáva szigetén.

\*

\*

\*

15 Kivirradt, de a hullámok még magasan csapkodták Jáva sziklacsúcsát, fehér habhegyek futottak el ormán; az ormon pedig az éji temetésen látott ifjú állott.

Tört árboc, deszkadarabok és szaggatott vitorlák táncoltak a vad elembe, ezer forgácsra zúzva, ha a szirtélbe ütdetek. Két merev kéz tnt fel egy haböblben, barna haj úszott egy percre tükrén; minden eltnt. Kijjebb árbocdarabba fogózva rt hajú, kemény kifejezésű férfiú dolgozott gyorsan a partnak, az áradat segíté, már lába földet ért. Hátra néz és látja, hogy az áradat a fuldoklót is arra felé mossa, gúnymosoly futja el arcát – a kezében lévő árbocdarabot annak mellére szegzi, s erdősen taszítja vissza a felkaroló haboknak. A veszélyes szirtélnél tnik fel még egy percre a halvány arc, a pár merev kéz – és e percbe már erősent kar fogja át. Ifjúnk a szirtélről, mint villám, rohant a vízbe, egy ügyes mozdulattal a szirt melletti fővénytorlat felé irányozza magát, s maga a vad elem partra mossa t a megmentettel. A rt férfi már ekkor parton ült, arca nyugodt volt. Az ifjú fővényre fekteté megmentettjét, s szívét tapintá.

17 – alszik – úgy mond –, mint atyám, de mellében még ver az élet, tán nem aludt el olyan erdősen.

Vállára vevé, és haladt az ösvényen. Az erdőbe ért, ívedt omlás alól a fekete párduc sárga szeme villogott feléje, ugrásra készen mellével földhöz volt lapulva. Ugrott. Az ifjú gondolatnál sebesebben állt félre, s a párduc egész súlyával melléje esett a földre. Az ifjú ez alatt hirtelen letette vízbe l vont terhét, és mielőtt a vad összeszedé magát, tarkójába vágta kbaltáját. Az elkábult állat rémes bégéssel fordult feléje, rettentárt agyarával, körmeit az ifjú mellébe akasztá. Az ifjú kését dugta torkába, s a párduc elvérzett. Ez egész jelenetet megfoghatatlan hidegséggel nézte kis távolból a rt, és lassan követé az ifjú lépteit, ki újra vállára véve elbbi terhét, vonszolá magával a kivégzett szörnyet, s mint ha mi sem történt volna, ballagott a ház felé.

## II.

A ház belsejébe lépünk. Vad b rökkel bevont moh-ágyon nyugszik az idegen. Sikerült a körüle sürg ifjú házigazdának a keblébe visszavarázsolni az életet. Távolabb a r t férfi ül gondolatokba merülve.

20 De tekintsünk szét a többi szobán is! B r és kenyérfa héjából készült öltönyök, buzogány, nyíl és k balta függnek egy oldalon, alattuk a megölt párdúc fekszik. Középen durván faragott asztalon gyümölcs, ehet madárfészkek, pálmabor és tengeri halak vannak feltálalva baobab-levelekre. Szóval, minden úgy volt, mint azt a magára szorított ember kapja az anyatermészet öléb l.

Mindezekkel felt n ellentétül egy szegletben íráskötegek, és szépia nedvével tölt kókuszhéj hevernek, fölöttük pedig egy remek ecset kis kép függ, megváltónk arcát ábrázolva, az isteni öntudat és emberi szenvedés közt küzd arccal, vérz homlokát tövisszorosú borítja, kezében káka szár, alatta e szavak írvák: *Ecce homo!* A képnek szélei t zt l szenvedtek.

– Óh, ment m, mindenem! – szólt az idegen, sovány, bágyadt, alig huszonnégy éves ifjú, halvány arcán tüzes folt ég, sárgás homlokát red k borítják, mély hangú melléb l halk hörgés hallik. Érzékenyen fogja meg ment je kezét.

23 – Méltán adhat ön hálát – szólt a r t férfi. – Mert mid n én er mb l fogyva csak egy árbocdarabot nyújthaték még önnek segélyül; s ön már nem bírt jelenléttel azt megragadni, ez ifjú rohant a halálba, hogy onnan kimentse.

Az ifjú megvetéssel mérte a szólót, s elfordítá róla szemét.

25 – És én még nem is tudom – folytatá az idegen –, kinek áldjam a nevét. Mondd, hogy hívnak?

– Hogy hívnak? – felelt az ifjú meglepetéssel. – Míg atyám élt, fiának neveze, más nincs itt, aki nevezzon.

27 – Igen – mond az ismeretlen –, de az embereknek neveik vannak. Én, teszem azt, Gordon Ede gróf vagyok.

– Mennyi név! – csodálkozott az ifjú.

– Az els atyám neve, a második enyéem, a harmadik azt jelenti, ami vagyok.

30 – Különös – mond az ifjú –, oly hasonlatos vagy hozzám, és mégis különböz k vagyunk, én ember, te gróf. Melyik nemesebb lény?

– Ez cím – válaszolt Ede –, melyet az emberek fel vesznek, kitüntetésül a tömegb l.

– És szebbnek tartják az öncsinált nevet – mond sötéten az ifjú –, mint az istent l kapottat, melyet megszegyenlik. Óh, kezdem hinni atyám sötét képeit a világról.

33 – Ne hidd! Oly szép az élet! De hogy nevezzelek hát?

– Atyám mondá, hogy a jó emberek testvérek. Nevezz így, vagy ahogy tetszik.

35 – Természet gyermeke, te, gyors és er s, mint a bérci sas. Ment szellemem, én téged Sas Spirídióznak nevezlek.

– Ez furcsa; a sas derék állat, de hát nem derekabb-e az ember? Azonban legyen, amint akarod.

37 – Titokteljes ifjú, szólj most! Honnan, miként jövéel e rengetegbe, ki tanított e nyelvre, ez eszmékre téged?

– Az igen egyszer – mond Spirídiön. – Alig bír emlékezetem sötéten visszavezetni a napra, mid n atyám nagy vitorlás hajóról velem e szigetre szállott. A hajó elment, mi itt maradtunk. Én sírtam, sajnáltam elhagyni a sötét arcú társakat, kiket még mint egy álomban látok el ttem. Nem hoztunk mást magunkkal, mint e képet s e fegyvert.

Atyám e tanyát állítá; vadászataira magával hordott, megtanítá különbséget tenni a jó és ártalmas gyümölcsök között, ismerni a csillagok járását, és olvasni a természet és az írás bet it.

40 De ha vággyal tudakozódtam a világ fel l, honnan mi is szakadtunk, hol sok testvérünk, és sok cselekvési tér van; arca elkomorult, e képhez vezete, és mondá: „Ez istenember váltá meg a világot, ládd, mint vérzik homloka a töviskorona alatt. Olvasd: *Ecce homo*. Ím, az ember!”

Mintha mondaná, jaj a megváltóknak, és jaj, ki bennük alapítja igazát. Új kint áraszthat az csak híveire, ki maga is megfeszíteték.

Aznap már hallgatag és komoly maradt mindég, pedig máskor vidámság honolt arcán. Hisz a jó ember, szokta mondani, a természet ölen nem lehet bús. Irományaiban úgy hiszem, több lesz életér l, de azokat csak három hét után szabad olvasnom.

43 Most beszélj te is sorsodról, te a nagyvilágból vagy, s engem az úgy érdekel, épp azért, mert atyám oly sötét, oly viharos színekkel festé.

– Óh, ne hidd! A világ gyönyör – szólt Ede elragadtatással. – A lánynak szerelme s forró csókja...

45 – A lánynak? Még én nem láttam lányt, de szép tündérkép leng álmaimban élém; mondhatlan kéj tölti el ilyenkor keblemet. Úgy hiszem, a lány ilyen lehet.

– Hát ha még nem egy, de száz ily tündér mosolyg körül! És nem álom, de valóság. Mindenütt szerelemmel.

47 – Nem, nem – mond Spirídiön –, úgy az még sem lány, mit én álmodok, mert érzem hogy a lélek minden lángját, gerjedelmét egy oly lény venné igénybe! Nem lehetne száz közt elosztani.

– Ízlést l függ – mond Ede –, és a bornak édes mámora ehhez (mely túlrágad az égbe)... A kártya édes-kínos ingere... Óh, Spirídiön, szép a világ.

– Mért hagyta el, hova akartál menni?

50 – A szüntelen élvezésben megcsömöröltem, mint ha gyomrunkat megrontjuk. Már minden veszteni kezdé ingerét el ttem...

– Megérdemletted – vágott közbe Spirídiön –, a természet nem azért nyújtja ajándékait! Ládd, az állat is mértékletes.

– Az állat – mond Ede megvetéssel. – Kedves cimborám tehát és házi orvosom, Rolandó – a r t férfiúra mutatott –, tengeri utat javalt. Kegyes gyámomtól, Deodátus pátert l kieszközlé az engedelmet, s mi mentünk. Legjobb sikerrel, mert ím, már lelkem újra ég a világ kéjeiért.

53 A visszaemlékezésben ajka feldagadt, szeme égett, elfúlt.

– Óh, szép élet, szép élet! S most e pusztá szigeten, honnan nincs szabadulás...

55 – Van – szólt t zzel Spirídiön felugorva. – Ha te a világból vagy, vezess, vezess testvéreim közé! Mutasd meg az utat, a vidéket, mely álmaimat népesíté, mely keblemet dagasztja. Ereimben forr a tetter , agyamban ég a képzelet. Gyerünk! Melyik csillagnak tartunk?

– A hajó el van zúzva – sopánkodott Ede.

57 – Van nekem egy halászsajkám, könny , mint madár, gyors, mint a villám.

– Merhetünk-e azzal húsz mérföldnyi útra indulni?

– Igen, karjaim er sek.

60 – El hát Kantonba! Ott találunk hajót, mely odább szállít.

– Fel hát! Fogd e fegyvert, vagy nehezled? Ne hát e kép! Készen vagyunk. Isten veled, atyám, házam! A sasfiú kiszállt.

Rolandó némán követte a kimen ket.

### III.

63 Hetek múltak a leírt jelenetek után. A hajó, mely vándorainkat vivé, Olaszhon virágos partihoz ért.

A hold sápadt világa szelíden rezg fénypalástot vont az Adriára, míg a közeli part jegenyeligetét s a középén álló kéj-kastély csúcsait lenge ezüsttel vonta körül. A hajó már aznap ki nem köthetett, néhány száz lépésre a parttól vete horgonyt.

65 S ím, ki az, ki a hajótól part felé úszik? Férfias karokkal osztja a hullámokat, melyek széles mellén megtörnek. Barna fürtök, nyílt, fehér homlok, serdülő szakáll s bajusztól árnyékolt szabályos áll és ajak, atlétai termet, bátorság- s jószívt l sugárzó sötét szem, a dagadozó kebelben sóvár vágy, er - és reménnyel. Ki lenne más, mint Spirídion?

Partra száll, el tte a tündérlak lobogói ingnak. A tengeri út után partra szállottnak kéje özönli el t. A ház erkélyér l szelíd fény s varázsének zengedezése hullámzik feléje, körüle illatot lehelnek a gazdag virágágyak. És mint ha fény, zene és illat csak egy érzés lenne, mely minden érzékét egyenkint s egyszerre ragadja meg, mámorba sülyvedve adá magát át az ismeretlen kéjnek.

67 Öntudatlan közeledék a széles üvegajtóhoz. A terem fényesen ki vala világítva, aranyhímzett purpurkárpitok borultak a sárgás márványfalon le a pompás mozaikpadlóra. Magasabb rododendronok s bokros azaleák árnyékoltak egy jáspis medencében szökdel kutacskát roppant tükör alatt az ajtóval átellenben. A terem közepén mahagóni zongora állott, aranyzott gráciáktól emelve, mellette m vészi Apolló tartá a csillárt.

A zongora el tt bársony kereveten lány ült. Szép, mint a képzelet, igéz , mint a szerelem, magasztos, mint a hit. Parancsoló homlokát szende sötét hajfürtök szelídíték, barna tűz szemének hosszú selyempillák mérséklék lángját, pajzán szájacskájának könnyelm mosolyával küzdött arcának érzelem lehelte rózsája; és ez ellentétek képezék a tündérlány legegybehangzóbb egészét.

Fehér pongyolájában úgy t nt fel, mint odalehelt gondolat, mint a zenészet szemmel látható költészete, mely képzetünkben felt n, visszasugározni a világnyi kéjt, a szívmereszt bánatot, és elreppenni kész az utolsó akkorddal.

70 Spirídion életm ködési megálltak, úgy is felhangolt kedélye a legfens bb pontra hágott. életében még nem látott leányt. A lány sikoltása hozta t némileg magához, mid n már lábainál hevert, átkulcsolva térdeit.

– Óh, mi vagy te? Ember vagy isten, hogy bár hozzám hasonlatos légy, lábad porához vonz mondhatlan er . Ne igyekezzél karomból kibontakozni, karjaim er sek. És ím, én elbocsájtalak, de óh maradj, maradj! Egy ujjaddal kormányozhatsz.

A lány reszketve bár, némileg megnyugodott.

73 – Estrella nevem – mondá halkán –, e ház leánya vagyok.

– Lány vagy. Olyan, kit isten társul adott nekünk. Óh, légy te társam, én szeretlek. Ládd, én még nem láttam lányt. Messze, pusztá szigetr l jövök, hol társaim csak kígyók, hiénák és párducok valának. Képzetem sem volt e mennyr l, hol angyalok kísérik az embert...

75 A lány érdekelve l n, félelme eloszlott, rokonszenv vonzá az er teljes ifjúhoz.

– Kebledre kell borulnom –folytatá az –, ajkamat ajkidhoz forrasztanom.

- 77 – Hát ki tanított tégedet csókolni – szolt Estrella vonakodva.  
 – A természet – felelt az ifjú. – Ki tanítja a csillagot ragyogni, a virágot illatozni, a csattogányt danolni?  
 – Óh, az istenért! Ez illetlen tett volt, ifjú!
- 80 – Illetlen az, mire isten taníta, mi életünknek legszebb virága?  
 – És ha meglátnának? Egy idegennel!  
 – Nem vagyok én idegen. Álomban láttalak már, mid n kint a sakál üvöltött, mint szelíd tündért. Lelkünk már együtt volt egy el bbi világban, és én szerettelek már ott is mint most.
- 83 – Óh, ne! A szerelemr l, ifjú! Nekem nem szabad szeretni, vétkezém, hogy eddig is hallgatálak. Menj t lem!  
 – Te játszol velem Estrella. Min ördög volna az, ki a rózsának megtiltaná, hogy nyíljon, ki az erényre nyomná csókját, és mondaná hogy b n lesz.
- 85 – És még is úgy van. Isten veled, kívánom, felejts el! Én..., én fogok érted imádkozni. – Estrella, agyam ég, gondolatim vadul kezdenek táncolni. Mondd, hogy szeretsz, hogy enyém lész!
- 87 – Soha – hangzott tompán Estrella ajkán, míg Spirídion féltérden, vadul csókdosá kezét.  
 – Ne mond e szót, melyet isten az elkárhozottak bocsánatát esd szavára sem mondhat. Szólj! Ha az egekbe kell csúsznom, angyallá leszek; ha a pokoltól kell kivínom martalékát, ördöggé válandok. Vagy add hát helyetted bánatodat nekem, és mint Jáva szirte állandó a csapkodó bútengerben, századokig nyugodtan tükrözve magamat a keservben.  
 – Elég, hogy én szenvedek. A bú olyan, mint a fekete halál, egyenl mértékben ragad, anélkül hogy enyhülne. Felejts el! Tekints szép álomnak, mint jávai lányod! Te még vigasztalódsz, száz új kép elhomályosítja emlékem. Nekem pedig megmarad képed, mint az utolsó tárgy, melyre tekintünk, mielt álomra zárjuk szemünket. Legyen vigaszod, hogy éjemenek egy szép álmot adál; ez estét, melyben mégis élveztem a lánykebel szerelmét. De most távozzál!
- 90 Indult.  
 – Hát hol látlak újra? A rothadó sír fölé is vigasztalást t zünk a hitnek jelében; nekem a világ sír lesz. Életem! Nyújts reményt, hozzád...  
 – Vasárnap tehát, tíz órakor. Az Erzsébetiek templomában.
- 93 – Estrella! Óh, Estrella! – zokogott Spirídion homlokához kapva, mellyen egy csók csattant el. De a teremben már csak maga volt.

#### IV.

- Alig t nt fel a legközelebbi reggel, Ede sietett ment jét anyjának bemutatni.
- 95 A két ifjú tengeri útjuk alatt elválhatlan barát lett. Ede elég bizonyosságot bírt Spirídion szívér l, és ez, kit nem fogadott volna barátul, ki távol a világtól mindenkit önbelseje szerint ítelt.  
 Az öreg Gordon grófné, örömmel látta Spirídiionnak befolyását fiára, ki a devernáló társaságokat ritkábban kezdte látogatni. Mindezekb l természetes, hogy Spirídion otthonos lett a családi körben, habozás nélkül fogadott el minden nagylelk séget, minden segélyt, mint természetes adományt. nem ismeré társadalmi eszméinket mindezekr l.
- 97 Vasárnap reggel volt. Spirídion ismét az agg grófné termében ült. Társalogtak. A grófné köztiszteletben álló példás élet n , arcán azonban a rögzött fájdalom és némi túlmagasztalt rajoskodás sötét vonásával mohó vággyal hallgatja az egyszer , de férfias elbeszélést Spirídion el bbi életér l.  
 – Ím, itt vannak – úgy mond Spirídion – atyám hátrahagyott irományai is. Éppen tegnap telt be a három hét, mely után olvasnom engedé azokat. Ez, úgy hiszem, életírása lesz; ha érdeklí önt, elolvasom. A többi csak töredék eszmékb l áll.

– Óh, kérem! Mondhatlan érdekléssel hallgatok.

100 Spirídion olvasott.

– „Nevem, melyet az emberek közt viselék, meg nem írom, vessez emlékümmel; én mindkettőt levetkezem a rájuk tapadt bűnsúllyal a természet szent templomában.

Családom hatalmas volt, Velence aranykönyvének első lapjain díszlett, mint kékvér patrícius. Kincs, jó név, tekintet és mindenek felett egy angyalszép névelának sajátim – a világ irigyelt.

103 Akkor kezdék néhány nagy lelkek, kik mint most sem színek reménylni, jobb századoknak kengyelfutói leendnek, szabadabban hirdetni istennek szabadságigéit, kiragadva azokat az elmagyarázó ördögnek kezébe.

Ifjú, romlatlan lelkem hévvel karolta fel az eszméket, én a haladási férfiak párthíve levék.

105 Egy testvérem volt, előjárója a domonkos rendi zárdának, nagy befolyású férfiú, eszes, és – testvérem. Nem bírtam hinni, hogy ha az ember átlép a kolostor sötét küszöbén, innen a küszöbön hagyja a testvér, emberiség istentől keblünkbe oltott szent neveit. Nem bírtam hinni, hogy a sötét falak között ugyanazon természet szeretészeleme, mely itt kint oly mosolygóvá teszi a világot, nem bír lengedezni. Én távolról érintém el tte lelkem titkait.”

A grófnének arca elgyült.

107 – Tovább, tovább – nyugtalankodék.

– „Csakhamar azonban visszaretent fellengézetem a hideg arctól, mellyel bátyám eszméimet fogadta; mint tavasznak első bimbói a fagytól. Nem akartam szent eszméimet kitenni a gúnynak, melynek mosolygása már ajkain vonaglott. Többet nem szóltam vele e tárgyról. Benne a szerzetes már megölte az embert.

Nem vala hát az egyetlen megbízott lény titkomban. Hisz, ha éjjel felrettentem álmomból, a gondolat szabadságát kiáltám. Nappal a bűnök és istenkáromlások tömkelegéből vigaszt kerestem, szép ábrándjaimnak adám magam. Nem volt, ki hallá a gondolatot, midőn lelkemben fogamzott, ki reményeimnek felhevültségét csókolá arcomon. Hisz a nemi, ki életünknek élte, szerelmünk testesült virága, ne ismerné lelkünk legszentebb rejtekét?

110 Nem nek testvérem volt gyóntatóatyja. Sokat járt hozzá, és kisírt szemekkel tért mindannyiszor vissza, csókjai hidegebbek valának. Én korholtam a rajoskodásért, tiltottam a túlbuzgóságtól, mind hasztalan, napról-napra komolyabb lett, szemeiben sötét láng égett, házat, gyermekét, engem, mindinkább elhanyagolt.”

– Óh, mi hangok – mormogott a grófné. – De a sír mély, halottjai fel nem kelnek.

– „Egy este nem karjai közt feküdtem. Ajtónk előtt zaj hangzott, én felemelkedém, nem reszkette felkelt, lábai alig tarták, halványan az ajtóhoz vándszorgott, s megnyitotta. „Kedvesem, mit tessz?” – szóltam én – „kinek nyitod meg az ajtót?”

113 Ezalatt négy fegyveres szolgája az autodafének bejött, utánuk szövétnekekkel két domonkos rendi. Én a tőr után kaptam, mely ágyamnál szokott feküdni – a tőr nem vala ott.

Nem már ekkor az ággal átellenben függő *Ecce homo* képe előtt hevert összeroskadva; feldúlt arcában alig ismerém meg nemmet. „Óh, istenember” – sikoltott töredezeve –, „vérkoronádnak áldozatot kívántál. Vedd fel kegyesen szolgáldó vérzészívét.”

115 A grófné felugrott.

– Óh! de hisz én láttam a lángot, mely körülcsókdosta té, mint egy hűn! – sikoltotta. – Nem! Nem lehet... Bolond én – folytatá ismét leülve – története úgy meg hatott.

117 – Semmit sem csodálom – mond Spirídion –, hát nincs-e villáma az égnek ily bűnököt lesújtani?

– Nincs – mond a grófné tompán –, az isten dicsőségére történt...

– „Harmadnap kíváncsi sokaság hurcolt a városon keresztül, az inkvizíció épületéből. Először a domonkos rendiek mentek, bátyámtól vezetve, az inkvizíció zászlójával, mely fekete, vérszín keresztel. A lelkek harangja kongott, misererét énekeltek.

120 Utánuk én következtem, a vallatáskor összezúzott csonka tagjaim vér szalaggal füstök a földön az elhaladt ösvényt. Fejemen pokoli képekkel füstött hegyes korza volt, tagjaimat hasonló festés sanbenito takarta, szalmakötéllal övezve, kezemben ég fáklya. Utánam a kíváncsi pór, sárt dobálva utálatos szitkok között fejemre.

A templomba értünk. Ott egy szónok elátkozott, kutasított az anyaszentegyházból és átadott a pokolnak. Bátyám mellbe taszított, s ezzel a világi hatóságnak kézbesített, mert az egyház nem szomjúhoz vért. Most kellett csak még tanú. Nem állott el ttem – aléltan tartá két ember. Nem tudott beszélni, nem tudott sírni, minden kérdésre fejét billenté meg egy háta mögött álló szerzetes. Vasat vertek kezemre, s ki vezettek a vesztes helyére.

Magas máglya volt ott számomra felállítva, az ének tompább lett, a fáklyát eltörték a kezemben s a máglyára dobták; sötét füst gomolygott az égnek. Kérdeztek, hogy visszahúszom-e elveimet, mit ha cselekednék, azzal biztattak, hogy elbb megfojtatom, mielőtt a lángba vettetném. Én nem vontam vissza semmit, mégis különös kegyként az *Ecce homo* képet adák kezembe, mely hálósobámban függött; s izmos karú bakók a máglyára vetettek...”

123 – Úgy! – mond a grófné. – Csak nem volt éghetetlen?

Borzongott.

125 – Bírnak-e ily borzadályokkal tetszést reménylni a kegyes égtől – mond Spirídion. – Nincs-e már a földön bosszuló igazság!?

– Az isten tetszéssel nézte fia vérkeresztjét – mond a grófné sötéten. – De tovább!

– „A láng összezapott fejem felett, én mindég mélyebben és mélyebben süllyedtem...”

Magas boltozat volt már fejem felett, négyesög lúkon láttam csak a lángot. Tapogattam körül, földalatti ösvényen jutottam messzebb, messzebb; kezeim görcsösen szoríták még a képet, a képnek megpörköltek szélei. Ez az, mely pusztai lakomnak egyetlen éke.”

127 – A képet, a képet – kiáltott a grófné.

– Meg fogom mutatni – szolt Spirídion –, csak végezzük el bb.

„Fent a kábult nép örömeiben ujjongott a vélt áldozat körül; csak az bosszantá, hogy haláltusámnak jajokat nem adtam. Végre megláttam isten jótékony világát, kívül a városon egy csatorna torkolatánál bukkantam ki. Ott várt hív cselédem, a vén Stepháno, örömkönnyekektől ragyogó szemekkel omolt nyakamba. A máglyát rakatta az utcai lefolyás fölé, közepét csak kevés szénával bélelve. A jó ember! Életet akart adni, és kint adott.

130 Rejtekhelyre vezetett, melyen néhány hónapot tölték. Sokszor ellopózott hozzám, hírekkel a világról. Nem ideglázba esett. Bátyám lett gyermekem gyámja, de vagyonom elkoboztaték. Alig hogy nem felüdült, gondolom, hogy ismét bátyám befolyása által, másodszor férjhez ment. Hisz a halott már csak költészet, mindkettőben semmi valóság többé, csak emlékezet marad; s ez, bár egy percre meg hatott, elmúl. Ekkor a vén Stepháno által elraboltatám gyermekemet. Nem lehettem volna ily kegyetlen addig, míg anyja minden szerelme csak reá esett vissza. De hisz t új rózsás kötelékek vevék igénybe, jobban mellzhetette gyermekét mint én. Így amennyit vesztek, hogy a nem szerelem elveszté el ttem költészetét, nyertem, hogy fiamat megkaptam, és ember lesz belőle, min nek isten akarta, nem az, min nek ördög.”

– A képet! A képet! – ordítá a grófné magánkívül.

Az óra tízet ütött.

133 – Hah, mint repülnek az órák – kiáltott Spirídion felpattanva. – Tíz, és én még nem ott! Itt a kép, grófné – szolt a képet zsebéből kihúzva, s átadva a grófnénak, és e pillanatban eltűnt.



A n hirtelen megfordítá a képet, keze reszketett, szeme ki volt fordulva. Egy szegletén a Conti család félig lepörkölt címere volt.

## V.

135 Míg a grófné termében ezek történtek, fia víg cimborák társaságában mulat vad öröm közt. A bor foly, kacér pillantásokat lövelnek bujaszép pincérenk a mámoros vendégekre, pajzán ének zeng mindenik ajkon.

Ede az álmatlanság, a túl-inger kimerültségével nyugtatja fejét egy szép bakhánsn keblén.

137 – Nézd, nézd – mond Rolandó –, mint gúnyolnak barátid, hogy ki nem állod vélek a versenyt. Nesze, még e pohár Lacrima Christi!

– Ide véle – mond Ede ég szemekkel. – De nem. Nem lehet már.

– Szégyenlem magam érted – mond Rolandó gúnyos mosollyal.

140 – Hadd ne vessenek – mond Ede. – Spirídion mást mond. Óh, ha látna! Elvonná barátságát t lem.

– És aztán? No, bizony nagy veszteség: egy hóbotos koldusnak szíve...

– Rolandó! Ne beszélj róla oly tiszteletlenül! jobb, mint mi. Érzem, nem jól cselekszünk.

143 – Öltözz hát sz r-ruhába! Én elhagylak – mond Rolandó.

– Ne hagyj el – mond Ede, kezét meg ragadva –, de vezess haza! Er m ki van merülve, nem bírok magam.

145 – Nézd, Ede – suttogott Rolandó –, e szép n k min mereng pillantásokat vetnek rád. Ördög és pokol! Nem vagy már férfi? Hogy így epedni hagysz ennyi bájt egy csók után? Még ma nem is öleltél.

– Csókjuk hideg, Rolandó – mond Ede. – Adj nekik pénzt, meg fognak elégedni. Én nem csókolok.

147 – Szólj hát! Melyik hölgye városunknak tetszik? Hol raboljak lányt, hol csábítsak hitvest, és tiéd legyen! Nem adta még Rolandó elég jelét h barátságának – tevé hozzá érzékenyen.

– Eleget, barátom. De Spirídion azt mondá, hogy csak egyet lehet magasztosan szeretni.

– Mindég csak Spirídion – korholta Rolandó. – Hát a szép virágköt né? A kétségbe esni akaró marquise? A sz ke német leány? Az elcsábított ...

150 – Ne többet! Ne többet – mormogott Ede siketen. – Vezess haza, ha barátom vagy! Máskor mindent, de most igen beteg vagyok. Vezess haza!

Rolandó vállat vonított, összehúzta homlokát, némán felkarolta Edét s kivezette. Összeharapott ajkain tompán hangzott:

– Átok Spirídionra.

## VI.

153 Menjünk e vad örömök helyér l a szent magány vigaszt nyújtó falai közzé. Kis, egyszer bútorzatú cellába lépünk. Ott a falon feszület függ, alatta festett íróasztal áll, el tte Deodát ül, a gyám, kit már említék. Ráncos arcú szikár férfiú ez, íráskötegekben búvárkodva; egy levelet haraggal dob le.

– Két éve már – mormogott magában –, hogy társául adalak, Rolandó! És ismét itt van. Nem jártál el híven kötelességedben.

155 A levelet újra felveszi; olvas:

– „Lelkiismeretemre mondom: nincs a kéjnek oly neme, a kicsapongásnak oly foka, melybe nem vezettem. Nem tehetek róla, hogy idegzete oly rendkívül erős; de úgy hiszem két hónap alatt célt, érünk, ha a jávai ifjú befolyása nem ront el mindent.”

157 A levél Rolandótól volt.

– No, bizony nagy mesterség egy vadat tévútra vezetni. Erről majd teszek én – folytatá elmélkedését.

Az óra ekkor ütött tízet.

160 – Gyámleányom most lépi át a zárda küszöbét, mely előtt tüzes karddal várkodik az angyal. Gyámfiának legfeljebb két hónapja van. Anyjuk úgy is miénk; és az örökség, isten dicsőségére, klostromunkra száll.

Szent elmélkedéséből az ajtó hirtelen felcsattanása ijeszt fel. Gordon grófnő rohant azonban be, arca fel volt dűlva.

– El vagyok veszve! – sikolta a gyámnak vállát görcsösen megragadva. – A jávai ifjú a fiam, Conti. Atyja csodásan szabadult meg a máglyáról, nincs mit kétkedni, itt a kép, mely vele ment a lángokba. Csak most halt meg Jáva szigetén, s így én Gordonnak csak ágyasa voltam, gyermekeim fattyúgyermekek! Óh, jaj! Óh, jaj! Segítsen ön, lelkiatyám, most járuljon tanáccsal lelkem épüléséhez, mely különben e súly alatt összerogy.

163 A beszéd kifejlődése alatt Deodatus mindinkább feszült belsőn, halkán emelkedék fel széke felé, felegyenesedett, pillanatig hallgatott, ördögi mosoly futá át ismét nyugodttá lett arcát s így szólt:

– Asszonyom! Nagyobb becsületet igényel rangom, hogy sem ily benszövedékbe cinkosul hívjon. Ebből csak azt értem, hogy a boldogult Gordon grófnak törvényes örököse nem lévén, végrendeletének ez esetben zárdánkat örökösének nevező pontja életbe lép. Ön, benszöves asszony pedig imádkozzék istenéhez bocsánatért, földi bírósága még nem tudom mit fog fejére határozni.

165 A belső görcsöktől megrohanva, féllaléltan hanyatlott egy székre. A végszavakat már alig hallá.

– Óh, hát nem önök vezettek mindezekbe – nyöge siketen. – Nem a kereszt véres lobogójával csaltatok ez örvény fölé, hol most elsüllyedek? Átok, kárhozat önökre!

167 A zajra két fráter lépe a szobába.

Már ekkor Deodát az asszony fejénél állott, kulcsolt kezekkel halkán suttozva:

– Sit tibi deus misericors! Itt, testvéreim az Úrban, benszöves n, kinek gyónásban el nem engedhetém égbekiáltó vétkeit, az ördög belső megszállva káromolja az isten szolgáit. Oremus!

170 Egyhangú, iskolás hangon imádkoztak felette.

– Óh, férjem vére kiált az égbe! Bosszú, bosszú – rebegett a grófnő kínlódván. – Átok, átok reátok, fekete ördögei az élet mosolygó kertjének.

Mit is mondott fiam? Nincs-e villáma az égnek, igazsága a földnek egy anya, egy ember számára? Ha-ha... És én azt feleltem nincs, nincs. Kik szent férfiak, istent dicsérik...

173 – Vigyétek ki t, Krisztusban testvéreim, én már vén vagyok és gyenge – mond Deodát szerényen. – Majd imádkozom lelkéért.

A két klerikus kivitte a nőt; a nő még kebléhez szorítá a képet.

175 Deodát nagy léptekkel járt fel s le.

– Egy röng belsőn vel csak bírunk, hisz ellenünk a pokol kapui sem gyúznak.

177 Mély hajlongások közt Rolandó lépe be az utolsó szóknál.

– Orvos! – mond Deodát keményen –, pénzért jöttél úgy-e?

Rolandó meghajtá magát.

180 – Az eddigi gyógymód igen költséges, és nem szül kívánt sikert. Mászt kezdünk betegünkkel: a nélkülözést. Ede koldus, és fattyúgyermek.

Rolandó bámult.

– Igen. Viseleted iránta a mostaninak egészen ellentéte legyen. Sötét képek, rajoskodó eszmék; a bntudat ébresztése, vesztének lángszínekkeli festése... és mindenek felett bosszújának felgerjesztése legyen dolgod! Bosszújának pedig egész poklával Spirídiónt tanítsad gyölöni, ki minden bajának kútfeje. Érted?! Egy kiélt kéjencb l minden kitelik.

183 Ezzel elfordult.

Rolandó mélyen meghajlott és távozott.

## VII.

185 Láttuk Spirídiónt a grófn terméb l ki rohanni – kövessük.

Dobogó szívvel sietett az Erzsébetiek templomába.

187 A templom telve volt, Spirídió keresztl küzdött a sokaságon, kéml leg tekintve jobbra, balra. A foltár közelébe ért. Mily látvány nyílt itt szemének!

Estrella az oltár el tt áll menyasszonyi ékben, kezében jegygy r csillog. De mi az? Szemében könny ég – és v legény nincsen. Sötét szerzetesek állják körül. Estrella jegygy r jét a feszületre akasztja. Spirídió bámult. Az Erzsébet rendiek előljárónéja Estrellához lép, leveszi fejér l a koszorút, nyakáról az éket, keblér l a virágbokrot, de szeméb l nem törli le a könnyet.

Az oltár lépcs in fekete posztóval borított ravatal áll, Estrella ajkiról elt n a vér, tagjai remegnek, bágyadtan d l két zárdasz z karára; ezek a ravatalhoz viszik ünnepélyes léptekkel, s csendesen fektetik beléje. A fekete posztót rá borítják, karban énekelve körül a requiescat szívrazó dalát, tompán kísérve a zúgó harangtól.

190 Spirídió türelme megszakadt, a jelenet borzadálya betölté keblét. El re tört, s a ravatalra borult.

– Hah! Ki látta azt az életet sírba vinni? Estrella! Ez a szerelem menyasszonyága, kebled virági ily v legényi karoknak nyílnak, és lelked virága a szerelem – zokogott az ifjú.

A szerzetesek s r bben álltak össze, hogy elfödják e jelenetet a nép szemét l. Magasabb hangon énekeltek, az ifjú hangja elhalt az éneken.

193 El akarták t tépni kedvesét l. Már vézettek ujjai, oly er sen szorítá a posztót. Sokáig küzdöttek véle, míg elvonszolák.

– Szerencsétlen rült – mond a fejedelemasszony. – Vigyétek ki isten nevében az egyházból!

195 – Óh, isten, kinek házában kárhozat zi játékát, kinek nevében álarcszkodik a b n! Tekints le, tekints Estrellámra – és nem kell kérnem bosszúdnak sújtó mennykövét.

Ez alatt kihurcolták.

197 A ravatalt az oltár mögé vivék, Estrella nem kelt fel bel le, arca halványabb a lilomnál, ajkán rég nem látott mosolygás látszik. Er s szerek bírták csak ismét visszahívni e földre, hogy arca elkomoruljon.

Kis id re klastromi öltözetben jelent meg ismét az oltár el tt. Gy r jét visszavette a keresztr l, de arcának rózsái nem tértek vissza. A nép elégedetten távozott. Estrella térdre borult, kulcsolt kezekkel néze az oltárképre fel. Mindezek válaszául a vérz töviskoronával megváltónk arca mély fájdalommal néze rá vissza.

## VIII.

Spirídion rültek házában eszmélt fel újra, tagjain a bolondok tarka mezével. Sok nap volt bezárva, és nem jött hozzája ember, étkét lapáton nyújták be az ajtón lévő egy lukon. Ablaka kis kertbe nyílt, a kert más oldalán szinte roppant, sötét tekintetű épület állt, néma, zajtalan; egy kis ajtó nyílt csak belé a kertbe, s az is gondosan el volt zárva. Jobbra ugyancsak az rültház egy szárnya terjedt, balra magas kőfal zárta el a kertet.

200 A szárnyépület egyik ablakából hajmeresztő jajgatás hallott minden éjjel. Többi részeiből is a háznak majd vad kacaj, majd zokogás, majd düh kitörései hasították meg a csendet. Az átellenes ház mindég nyugodtnak látszott – ki tudja azok voltak-e lakói.

Éj volt. Spirídion ablakánál merengett a holdvilágos éjre, a szárnyépületben ismét jajongott. Az ifjú a rejtélyes ablaknak fordult, s ím, egy szörnyű alak elszórt hajakkal, öltönyét tépve állt ott. Majd vad dühvel öklözve mellét, majd meredten nézve egy képet. Spirídion megfeszíté láterejét, s Gordon grófné ismert.

– Gordon grófné! – kiálta Spirídion rémült bámulattal.

203 – Hah! Ki csúfol engem? Ki csúfol? Én csak ágyasa, kéjhölgye voltam a grófnak, s elkárhozok! Fattyúkat szültem, s elkárhozok. Deodát mondta, s szent férfi!

– Az istenért, grófné, ismerjen meg! Én a jávai ifjú vagyok. Mi történt önnel?

205 A nő vadon forgatta körül szemét, míg az ifjúra talált. Elkezdte kacagni, majd sírt, majd ismét kacagott.

– Fiam! Fiam! – sikolta aztán. – Jöjj, anyádat ölelni! Nézd, szegény, szegény anyádat, mert ó, tudd, anyád vagyok! Ugye derék fiút neveltem?!!

207 – Félrebeszél ön, grófné, szedje össze eszméit! Mért van e szörnyű helyen!

– Nem beszélek én most félre! Tudom én, hogy rültházban vagyok, de nem vagyok azért mindég esztelen – kacagott a nő. – Tudd meg, fiam, hogy én vagyok a nő, ki Conti grófot bakóinak kiadta, én, én. Jöjj, csókold meg anyádat, s öld meg atyád gyilkosát! Jöjj, jöjj, fiam!

– Óh, szörnyű, szörnyű! – mond Spirídion.

210 – Ne utálj meg, gyermekem, ölj meg, de ne utálj! Mind az ég dicsőségére tettem. Óh, és én nem tudom megbosszulni ket. Nincs ellenük törvény. Kétségbeesett férfiak.

Jöjj, gyermekem, ládd én szép testvért is adtam néked. Te még nem ismered t, Estrellám zárdasz z.

– Estrella! – mond az ifjú érzéssel –, óh, hát testvérem. Mi szent nevetek egyesít nekem: kedves, testvér!

213 – Fiam, ha nem jössz, én megyek hozzád  
Az ablakra mászott.

215 – Az istenért, anyám! Nézd a tátongó mélyt alattunk.

A nő ismét jajgatni kezdte; világos pillanata elmúlt, ruháját tépte, rjögve futkosott szobájában, többé nem érdeklé semmi.

217 – Mily találkozás anyámmal – mormogott Spirídion fájdalommal magában. Tovább merengett, mint fogoly sas az éj futó csillagin szabad lágyszellében, s a néma házon, melyben Estrellája volt. „Oly közel és oly messze!” – gondoló magában, midn a sötét ház kis ajtaja megnyílt, s Estrella a kertbe lépe.

Estrella nem volt a régi. Halvány és reszketeg, mint holdvilág, csak szeme égett, de nem mint csillag; mint tüzes vulkán, melynek óriás hatalma önkeblét dülja.

Spirídion ugrani akart, de alatta még két emelet, s bizonyos halál tátongott. Jávában találékonnyá, ügyessé nevelte a szükség: szalagokká tépte ruháit, ágyát. A rögtönzött kötélén macskaügyességgel bocsájtkozott alá, de az csak az első emeletig ért. Nő nem ismert veszélyt, hajlékony teste úszta a tengert, ereje dacolt a párducnak. Egy merész ugrás, és Estrellájánál van.

220 Estrella akkor kezdte lábadozni veszélyes bajából. Kiszökött a zárt falak közül; isten tiszta legéből, csillagos égből szívni ért életére. Nem írom le a keserű-édes meglepetést, nem a gyöngye szerető aggályait, az erőt-dús férfi merész reményét. Nem a harcot hit és élet, öröm, kötelesség és szerelem között. A természet mindeneknél erősebb. A természetet isten oltá keblünkbe, s isten parancsa örök. Gyarló ember csinálta törvény elporlik hatalma alatt.

Estrella nem volt elbűbös, mint klastromszűz; lelkéből ki nem ölte a sötét vérkereszt a szerelmet. Spirídion erőteljes, merész férfiú, s ki ne ismerné ily lelkületek magnetikus hatását, melyek önkénytelen vonják magukhoz a gyöngét? Már a természetben fekszik, hogy a borostyán karcsú indái a cserre szövődnek, a nefelejcs szelíd virága erősen bokor árnyában díszlik. Estrella is Spirídionra borult. Isten mondá: „Férjedért el fogsz mindent feledni.” Estrella mindent elfeledt.

Az erőtlen ordítása, kacaja, nyögése volt nászénekiük. Fent a nem még ríjögött; közelebb rohanva ismét az ablakhoz meglátá a szerelmes párt. Hirtelen megállt, megismeré őket.

223 – De hogy szabadulunk, kedvesem, e magas falu kertből – mond Estrella szelíden. – Óh, én erőtlen, reménylni merék.

– Kövess csak, hölgyem – mond Spirídion erősen. – Ne félj, karjaim öveznek!

225 – Leányom! Leányom! Estrella – sikoltott az erőtlen. – Ne menj, ne menj! Ez ifjú testvéred!

– Óh, Spirídion, hallod anyámat? Ez szörnyű. De mit mond, Spirídion? Hogy ne menjek – szemét eltakarta.

227 – Szegény, nem tudja, mit beszél. Siessünk!

Haladtak.

– Vértelmez léssz, leány! Ne menj, ne menj! – sikoltott a nem újra.

230 – De mért mondja hát szegény anyám, hogy testvérem vagy?

– Nem testvér-e lelkünk, kis bohó? Nem szép-e egyesülve e két legszentebb név: testvér, hitves?

– Vérem megfagy e szörnyű hangjánál szegény anyámnak.

233 A kis ajtóhoz értek.

– Mégysz kárhozott leány, égbekiáltó vétkeiddel – szól fuldokolva az újra dühöngő, s erővel dobja utánuk a képet, melyen elbűbös merenge. A kép lábaiknál esett le.

235 – Nézd, nézd, Spirídion, agyon akart ütni! Haragszik.

– Áldását küldte utánunk – mond Spirídion. – Látod, szentkép.

237 – De töviskoronás – suttogott Estrella, keblébe rejtve azt.

Az ajtón eltértek. A nem még folytatta lármáját.

– Erre, kedvesem, csendesesen – mond Spirídion halkán, végighaladva a visszhangos, hosszú folyosón.

240 – Óh, Spirídion, hisz síromba vezettél.

– Ne félj – mond ez, midőn a kórus ajtajához értek. Szűk lépcsőn mentek le a templomba.

A templomban csak egy mécs világolt a nagy oltár előtt, rémesen világítva annak *Ecce homóját*. A kép mintha élt volna; vérhomlokkal, kínos bánkódó arccal tekintte rájuk, mintha siratná évezredekkel előre az emberiség ezer szenvedését.

Estrella e látványra sikoltását alig fojthatá el. Spirídion is borzadt.

243 – Itt, Estrellám, e gyóntatószékben húzódjál össze! Itt rejtve leszünk; s ha reggel a templomot kinyitják, megszabadulunk. Ez öltözetet le kell vetned, így. Már nem lehet messze a hajnal, csak tényleg!

A zárdában zaj támadt, égi gyertyákkal futkoztak mindenfelé. Estrella szíve dobogott. Spirídionnak öklei szorultak.

245 – Itt kell lenniük, más kijárás nincsen.

- Ne eresszenek ki senkit!
- 247 – A templomban kell kutatni!  
Az ajtóhoz jöttek.  
– Belül l van elzárva, ki kell feszíteni!
- 250 – Ott vannak – hangzott újra. Az ajtót feszíték. E percben a f bejárás kulcsai csikorogtak, a templom r megnyitá a szent helyet az áhítatosoknak.  
Mire az üldöz k az ajtót kifeszíték, a templom üres volt.

## IX.

Deodátus zavaratlan élvezte munkája gyümölcsét. a vidék legszentebb hír férfja volt. Most már ráért gyönyörének is áldozni, és gyönyörét a vakmer szabad lélek, botrányos zárdasz z-rabló Spirídiionnak üldözésében találta.

253 Több hónapja már a kutatások utána sikertelenek, el van t le vonva minden segedelmi forrás, hisz Ede, ki eddig tartá, maga is koldus. De Spirídiion nem volt úgy az emberekhez ragadva, hogy anyagi nélkülözés kelepcebe kerítse. t a természet nevelte.

Ellenben Edénél ez volt a gyep l, mely jobban, mint valaha Deodát kezébe adta t. Ha Deodát akarta, éheznie kellett. Rolandó utasítását híven követve – amin kimeríthetlen volt a kéjek teremtésében, oly b lett a sötét misztikus szóban, a bosszúnak Spirídiion elleni ingerlésében, a halálos b nr l, kárhozatról, isten sújtó kezérüli elmélkedésében. Mindez a roncsolt egészséggel egyesülve, s a kijózanodás életunt levertségét l segítve Edét sötét, ábrándos, és még is vért szomjazó b nbánóvá tette.

255 Deodát ismét íróasztalánál ül. Ede sz rmezbe öltözve el tte áll. Ifjú arca beesett, sárga, szemei üveges meredtség ek, ajka kék, dereka hajlott, száraz lábai inognak, hosszúra növelt szakálla szürkül. Deodát ünnepélyes hangon folytata egy párbeszédet:

– Úgy isten még bocsánatmalasztját küldheti b nös lelkedre, ha az istentelent, kire oly méltatlanul pazarlád jótéteményeidet, ki ezeket vérfert ztetéssel jutalmazá meg, ki tégedet fattyú gyermekké tett...

257 – Elég, elég! – nyögött Ede. – Hol van hát! – s keresztmarkolatú t ré t szorítá.  
Rolandó vidor arccal belépett.

– Jó hírt hozok – úgy mond. – Spirídiion fel van fedezve.

260 – Vezess hozzá, vezess hozzá! – nyugtalankodék Ede.

Deodát arca nem változott, egy tudósítást mutatott, s szárazon mondá:

– Tudom.

263 – Az appennini mély völgyek egyikében, egy órányira a tengeröbölt l. Ott él Estrellával, kis faházban. A n már azóta tán anya is.

– Hah, kárhozat lelkennek! – szólt Ede, homlokára csapva.

265 – Spirídiion zergevadász. Az ördög, mint szokta híveit, ket is boldogul élteti e földön.

– Hátra vannak a lángok – tevé hozzá hangnyomattal Deodát.

267 – Lestem ket – folytatá Rolandó –, mid n gyep padon egymás karjába borulva, szentségtelen ajkakkal dicsérni merték az isten kegyelmét.

– Szörny káromlás – mond Deodát.

– Ábrándoztak a holdvilágos éjben, mint szerelmes gerlepár. Hallgatták a zuhatag moráját, a csattogány énekét s dicsérik a sz z természetet, melynek paradicsomából csak emberármány alkot poklot magának.

- 270 – Elég, elég! – kiáltott Ede fuldokolva –, vezess hozzájuk!  
 – Keljenek fegyverre az autodafé szolgálai! – szólt tüzesen Deodát fel ugorva. – Lóra mindjárt, vegyék z be az átkozottakat. El, el! Égjenek a máglyán, mint kárhozott képeik elégték. Utánuk!  
 – Utánuk! – visszhangzá Ede, szemében láng gyúlt ki, s bágyadtan kitántorgott.
- 273 Rolandó meghajtá magát.  
 – És a jutalom mi lesz?
- 275 – Ezer arany – mond Deodát megvetéssel.  
 – Sietnünk kell – szólt Rolandó újra –, mert egy angol hajón már helyet fogadtak, mely reggel Indiába vitorláz; s angol lobogó alatt hatalmunknak vége.
- 277 – Megállj – mond Deodat. – Hátha mégis sikerülne megszökniük?  
 – Nem ezer aranyat ígért ön? Legyen nyugodt.  
 – Az ördög nem alszik. Spirídion okos, mint a kígyó, ügyes, mint a zerge, és bátor, mint az oroszlán. Ne, itt az ígért összeg! Te Edével a hajóra fogsz menni, aztán...
- 280 Rolandóval suttogott egy percig.  
 – Érted? – úgy mond ismét fentebben. – Hát mi csak vassal tudnánk ölni? Ez a leggyávább eszköz. Most siess! A fegyveres szolgálakat magam vezetem.  
 Rolandó mélyen meghajtá magát, s ment. Deodát halkán mormogá magában:
- 283 – A hajón már rendelés van téve. Mind négyeteket leráztalak nyakamról.  
 Ezzel leveté kámzsáját, puskát vett egy falszekerényb l el , marinárórba burkolta magát, s ment.

## X.

285 A völgy, melybe lépünk, egyike a legnagyobbszer s legbájosabb látványoknak. Körül eget tartó havasok merednek, mintegy óriás rei a földi édennek, hogy küszöbét szentségtelenítve ne lépje át ármány. Sötét feny erd koszorúzza alább, ebbe látszott költözni a természetnek minden sötét oldala, hogy a fenéken viruló völgy annál mosolygóbb lehessen. Oázisnak néznéd azt, a hideg észak rengetegének közepette, melyet hatalmas tündér b vereje alkotott magának.

Ezer virány a tükör-tiszta tó partján, száz cseveg madártól népesített liget, mormogó zuhatag, mely alá rohanva a magasból szívárványos porrá tör dik, míg tarka pisztrángok fürgén szökdelnek habjai közt. Kis faház áll ennek közelében, gyepülés el tte, izolag- és repkényt l árnyékozva. A nap véres arccal száll alá, purpurpalástot von az óriásokra, s rajtuk látszik feledni sugarát, mid n a többi természet már elalkonyult. A házból Spirídion és Estrella lépnek el . Spirídion vállán puska lóg, Estrella az *Ecce homo* képét tartja keblén.

287 – Így – szól Spirídion, hölgyét keblére szorítva – kikészülénk. Fegyverem, képünk velünk van.

– És a szerelem – rebegett Estcella. – Mégis, Spirídion! Mi az, hogy oly nehezen hagyom el e lakot, mintha boldogságomtól is el kellene szakadnom?

– Te gyöngén vagy, Estrellám! Hajnalra a tengerhez érünk, holnap szép szigetem felé röpít a szell , s így megmenekszel az örökös remegést l, mely arcodat oly sokszor jégujjakkal futja keresztül. Gyerünk, ha lankadsz, felkarollak, d lj karomra!

290 Haladtak.

Ez alatt egészen besötétült.

– Halld csak, Spirídion! Mi zaj keletkezik mögöttünk?

293 – Ne ijedj, kedvesem! Zergenyáj fut a fenyvesekben.

– Nem, nem. A zaj nagyobb – mond Estrella remegve. – Halld csak, hogy növekszik.

- 295 – Lavina szakad tán alá a völgybe.  
– Óh, nézd, nézd! Ott t z van! – sikoltott Estrella.
- 297 – Visszfénye az csak az alkonyatnak – nyugtatá kedvese.  
– Nem, lakunk ég. Magasan nyaldossák lángjai az éjet.  
– Úgy nem szentségteleníti a tiszta szerelem lakát az ármányos ember. Égjen porrá! – mond Spirídion er sen.
- 300 – Üldöz ink feltaláltak! Óh, Spirídion, elveszénk!  
A zaj csakugyan n tt, vad üvöltés hallatszott. Spirídion felkarolta nejét, gyorsabban haladtak.  
– Hallod a léptek dübörgését? Tégy le, kedvesem, én csak akadályozlak; magam nem bírok menni. Fuss, fuss, kedvesem, magad.
- 303 – Ne félj, Estrellám, mindjárt kiérünk a völgyb l. Ládd, ott messze a fénypontot!? Hajónk árboclámpája. Én er s vagyok.  
Kett ztetett léptekkel haladt, a zaj közelgett.
- 305 A tenger síkja terült már ki szemeik el tt, egy meredek bérc alatt kelle még csak elfordulniok, mely a völgy torkolatánál állott. A szirt élén keresztfa volt.  
– Mindjárt a síkon leszünk, Estrellám! Ne csüggedj – mond Spirídion, már elfúlva.  
A kereszt megett két hiúzszem szikrázott. Puska pattant, Estrella felsikoltott:
- 307 – Óh, ez talált!  
A golyó az *Ecce homo* vásznán keresztül fúródott Estrella mellébe. A vér patakozott.  
– Estrella, Estrella! – kiáltott férje megállva, s puskáját válláról lekapva.
- 310 – Nem érte szívemet, csak bágyadt vagyok. Menjünk, menjünk – rebegett a hölgy.  
Már ekkor Spirídion célzott, golyó süvített a kereszt felé vissza.  
A szökevényeknek vér jelölte útjukat.
- 313 – Az isten ítél – szólt egy férfihang a kereszt megül –, dics ség nevének!  
Az üldöz k e ponthoz értek.
- 315 – Utánuk, utánuk – folytatá a hang, és a kereszt megett magasra emelve egy karjával a fegyvert, másikkal a vér sebnylást takarva emelkedék fel Deodatus.  
– Kijelöltem útjukat, meg vannak sebezve.
- 317 E szókkal lankadva inogni kezdett, s görcsösen fogá át a keresztet.  
Ép e váratlan jelenet megállítá bámulatában a rohanó szolgálakat. Deodát halkán hörge újra:  
– Utánuk, utánuk!
- 320 De míg a poroszlók ismét összeszedték magokat, az üldözöttek nagyot haladtak el re. Spirídion és hölgye a hajóra értek.

## XI.

A hajó már messze vitorlázott a tengeren. A hajón volt Ede és Rolandó is. Rolandót anyja sem ismerné meg, r t szakálla elt nt, s r fekete hajzat borítá el homlokát, bal szemét fekete tapasz takarta, egyik lábára sántított. Edén a lefolyt év alatt egy század viharzott keresztül. Nem ismerte ket senki. Az els r l csak azt tudták, hogy orvos. A másikat buzgó térít nek hitték.

Estrella kis hajószobában feküdt fájdalmas kórágyon. Füg g ágyán s az átl tt képen kívül szobájában nem volt semmi. Ott szenvedett . Sebéhez járult az óra közeledte, melyben szerelmének gyümölcse napvilágot látand; s a hosszú tengeri út léleköl életuntsága.

323 sírt, és nem tudá: miért. Sötét alakok vonultak el lelke el tt, tettei b nként tünedeztek fel el tte. rült anyjának szavai éjelente fölrázták álmából. Rolandó foglalkozott körülte.



Este volt. A vészmadár nyugtalan nyivogással csapkodni kezdte a szél nélkül emelkedő hullámokat, rekkent köd ereszkedék alá, messziről és szakadozva hallatszott az elemek bömbölése. A hajó vitorláit bevonták, a dolgozó népség dübörgése hangzott a fedélzeten. Mindez még feljebb csigázta Estrella lelkületét. A hit vigasztalását szomjazá, mint pusztai vándor a forrást. Rolandó a térít t ajánlá, és Spirídion sokkal gyöngédebb volt, hogy sem azt nevének megtagadta volna.

325 Estrella és Ede maguk vannak a sz k szobában. De a térít nek ajkai nem csepegtetnek szelíd vigaszt a n sértett kebelébe, de mérget. Haragban ég szemekkel átkos fenyeget szókat mennydörög , kezével az *Ecce homó*a mutatva.

– Igen – úgy mond –, kárhozat leánya, isten esküjét szeg kéjhölgy! Ott nézd a szentképet, mely a jó kereszténynek védfalul szolgál minden viharban; azon keresztül röpült isten nyila kebeledbe. De az bosszúja még ott meg nem áll, örök láng szomjúhozza véred. Hallod, mint csapkodnak a hullámok fel az ablakig? A hajón a kárhozatnak két angyala van – ti. Míg ti éltek, az elemek haragja nem csendesülhet.

327 – Óh, könyörület! Egy vigasztaló szót istent l a b nös fejére – nyögött a beteg.

– Nincs számodra – mond Ede. – B nődért testvéred is szenved. Nem ismersz, ugye engem? E szürke szakállban, e roncsolt arccal nem ismered meg Edét? Ím, én vagyok.

– Óh, jaj, testvér! És neked sincs szelídebb hangod hozzám? Anyám rült és megátkozott. Te, testvérem, és kárhozatra küldesz. Óh, jaj! Óh, jaj nekem – szólt a n töredezve.

330 – Mind méltán történt – mond Ede keményen. – Nézd e képen a Conti-címert! Spirídion mostohatestvérünk. Te vérfert ztet vagy! Érted?

Estrella sikoltott.

– Hát anyám nem beszélt félre? Megátkozott – hörge aztán gyöngén.

333 Ede folytatá:

– A magzat, melyet szüledesz, pokolnak áspiskígyója, mely lelkedet fogja mardosni a végtelenségig.

335 – Mondj hát kint, melyet t rjek, és elszenedem. Csak egy reménysugárt adj vele.

– Utáld meg Spirídiont! Taszítsd el magadtól – ez az els lépés.

337 – Óh, ha a halál az els lépés, úgy második nincsen!

– Ezt kívánja az ég.

– Óh, csak ezt ne! Nem kívánhatja isten, hogy a szívet, melybe lehelte szerelmet, ki tépjem.

340 – És ezt kívánja – mond Ede tompán.

– Üsd keresztül keblemet, de ezt nem lehet – suttogott a n .

– Ím! Az árbocok remegnek; hallod, hogy üvölt fent a kétségbeesett népség? Vessz hát, és kárhozzál el!

343 E szókkal megfordult.

– Ne hagyj el! Ne hagyj el – hörgött Estrella alélva.

345 – Vérfert ztet ! A kedvesed testvéred! – ordítá a térít az élet nélküli n fülébe, s kiballagott az ajtón.

A vihar még dúlt, s kisgyermek feküdt már Estrella keblén. Mellette az orvos foglalkozott ismét. Spirídion az atyai öröm mámorában nem hallá a fergeteget, mert kettes boldogságát ment ölelni.

347 – El, el t lem – suttogott Estrella, karjával eltolva magától férjét és gyermekét.

Spirídion megkövült.

– Menjen ön most – szólt Rolandó –, ha nem akarja nejét veszélyeztetni, kit a vihar s láz oly ingerültté t n. Két óra múlva minden jobban lesz.

350 Spirídion hitt, és távozott, fájdalmasan bár, de remélve.

A n re ellentállhatlan álma nehezült a kimerültségnek; Rolandó gondolkodva állt mellette.

– Ily állapotban a n t – mormogott magában ünnepélyes lassúsággal –, ha hagyom aludni, a másvilágon ébred csak fel újra. Aludjon.

353 Csendesen haladt ki a szobából.

A tengeri vész megcsendesült. Tán Spirídion lelkébe költözött által? Spirídion is szóval, mint a tenger, és mégis, mindenki érti beszédét. Ég és föld összeborulnak el tte, hogy ölekezésük b l gyász szülessen, mely elborítja a világot. Mi hajthatá meg annyira a természet fiát?

355 A hajószemélyzet össze van gy lve néma komolysággal. A középén Estrella holttestét gyermekével vitorlába csavarják. Ott nyugszanak k, mint a fa gyümölcsével, levágva nyárnak közepette. Spirídion felettek térdel, görcsösen tartva a vitorlát, mintha még vissza igyekeznék tartani halottjait az életben. Távolabb Ede s Rolandó állnak sötéten. A térít nem mond a halottak felett áldást, nem enged éneket zengni az átkozottnak tiszteletére.

Most nehéz súlyt kötnek a holttestekre, Rolandó is hévvel munkálkodik körülük. Végre lebocsájtják ket a vízbe, a víz összecsap fölöttük, elt ntek.

357 Spirídion, mint szobor áll mozdulatlan a karzatnál, mer en néz órákig a vízbe, mintha várná, hogy hölgye, mint Aphrodité újra mosolygó, piros arccal merül fel abból.

A hold felkelt, a tengeren foszforikus fény ömlött el, mint szokott olykor nagy vihar csilapultával. A két sötét férfi közelebb csúszott Spiridionhoz. Halkan beszéltek egymással, de úgy, hogy Spirídion hallható, míg kéml leg futó pillanatokot vetettek reája. Spirídion agyában sötét gondolatok kerengtek. „Hát e tiszta lélekbe is” – úgy mond – „beférk zött az irigy ördög, mely ellen nincsen törvény? Megölte t, mert szeretett, mert két szent nevet egyesíte: testvér – kedves? De hátha csakugyan ez még is vétek volna, hogy is büntette volna isten ok nélkül így tiszta angyalát? Ellenben hogy lehet b n a szerelem, mely átlengi Isten nagy világát, vagy van-e hát isten? Van- é b n, erény? Óh, meg rülök!”

– Nézd a vérfert ztet t – szólott Rolandó. – Ez ölte meg a szegény b nbánó n t.

360 – El is kezd dött az isten büntetése rajta. Halála el tt elátkozá t Estrella, s eltaszítá magától.

Spirídion nyugodt maradt.

– Hah! – mormogott Rolandó. – Nincs-é ez ember lelkéhez kulcs, hogy meg sem indul?

363 – Mért nem ölhetem meg a gyalázatosat? – mond aztán fentebben. – De karjaim gyöngék.

– Megölöm én – szólott Ede. – Nekem van hozzá jogom.

365 – Ne bánts d – viszonzá Rolandó. – Kínja percnyi lenne; így örök lesz. Éjjel és nappal, az égen, a leveg ben, a vízen üldözendi lelkét a véres szellem.

S meghúzott egy vízbe lógó kötelet.

367 A tüzes vízb l felbukott egy fehér pont, lassan úszott a hajó mellett. Spirídion szemét dörgölé, fejéhez kapott, er sen lélegze és nézett, nézett. Szemében ült egész élete; nem tudta elfordulni a tárgytól.

Estrella és gyermeke halotti arca úszott a vízen, utánuk sötét palástként húzódott Estrella haja.

– Óh, n m! Óh, gyermekem! – sóhajtott Spirídion vad pillanatokkal.

370 – Átkozni jöttek téged – mond Rolandó mélyen.

Spiridion megrázkódott. Rolandónak szemében öröm szikrázott. Spirídion fejéhez kapott, meredt állásában az rjögng fájdalom szobrának néznéd.

Rolandó elbocsájtá a kötelet, s minden elt nt.

- 373 Spirídion pedig még mindég a habokba nézett.  
Másnap éjjel így történt ismét, harmadnap szinte.
- 375 Negyednap Rolandó már nem húzta fel a kötelet, nem mondá a síri átkot.  
És Spirídion mégis látá neje árnyékát, mégis hallá a túlvilági hangot.
- 377 A kezd d átok betelt. A vízb l a leveg be, az égre költözött a kísérteti kép, betöltte mindent a b nvádoló hang, mint érckürtnek hangja. Spirídion meredt hajakkal, vérben forgó szemmel rohant a fedélzetre, bújt a hajófenékbe, és a kép, a hang mindenütt ott volt.  
Vadon rohant Ede kebelére, görcsösen fogá át térdeit.  
– Szent férfiú – sikoltott kétségbe esetten –, áldjon meg! Mentsen meg az iszonyú képt !!
- 380 Ede mellbe taszítá, s elfordult. Spirídion b szen felugrott, feléje rohant.  
– Szent embert érintesz – szólt mögötte Rolandó, megragadva karját. – Kétszer kárhozott!  
– Százszor kárhozott – ordított Spirídion –, annál jobb! Ha istenben nincs könyörület, a kárhozathoz folyamodom! Kiülök magam körül mindent – kacagott tovább. – Úgy majd a kép is..., de nem, nem! Az ég mindenütt ott van, és az égen, a vízben, a leveg ben: .
- 383 Ez alatt kéken merült fel Jáva sziklacsúcsa. Egy sajka bocsájtatott a vízbe, s három ember szállíttaték rajta a sziget felé – Deodát el leges parancsa szerint. Spirídion, Ede és Rolandó voltak ezek.  
Rolandó és Ede nem tudták, mi történik velük, az el re nem tudott paranccsal, de hasztalan volt az ellenkezés, er vel vitettek a partra, s a sajka távozott.
- 385 Spirídionnak egy percre vissza látszott térni eszmélete, hazája szemléleténél. Ott volt újra a természet ölében, megjárva a világot, hol csak könnyezni tanult meg, s nem hozott mást magával egy lövésnél az *Ecce homo* képén. De nem; megtanulta azt érteni is. Egy percre óriás súllyal nehezkedett világosabbá lett agyára annak értelme.  
Ez alatt a sajka partot ért.
- 387 – Itt vagyunk – úgy mond Spirídion kiugorva –, itt nincs ember, nincs fonák törvény, védje a gonosznak. Ítéljen itt a természet közöttünk. Szent férfiak, fel a kárhozattal!  
Jártassággal ment e szók után a bozóton s omlásokon keresztül, míg egy szikla élen meg nem állt, mely kopár völgy fölé nyúlt be.  
– Most le minden fegyverrel – folytatá ismét hideg lve. – Küzdjünk!
- 390 Már ekkor Rolandó letépte a tapaszt szemér l, lába nem volt béna.  
Öltre mentek, alattuk a méregvölgy tátongott.  
– Aki beesik, az meg van halva – mondá Spirídion.
- 393 Küzdöttek, Rolandó alulról néze reájok. A harc szörny volt, két kétségbe esett csatázott, csak er lködésük egy-egy elfojtott nyögése hallott. Ede ingani kezd, még egy ügyes csavarintás, és lába elveszti a földet. A tátongó völgy felett függ már, görcsösen kapaszkodik csak Spirídion övébe. Ez ércoszlopként áll er sen, egy percig gyönyörködik áldozatában, aztán Ede kezét kezdi bontani övér l. E percben egy k suhogott a légben, Spirídion fejéhez röpült, Spirídion inogni kezdte.  
Rolandó lent kacagott. Ede feljebb csúszott a szirten, ismét átölelték egymást, egy percre vívtak még elfúlva, s együtt zuhantak a völgybe.
- 395 Több évekig bolyongott egy lény Jáva rengetegében. Alig volt rajta emberi alak, szemében rült t z ége. Napokat töltött a hajléknak a méregvölgyre nyíló ablakánál, s köveket dobált két, szeret kként összeölelkezett csontvázra vad kacaj közt.  
Házában csak egy bútor volt, az átl tt, égett szél *Ecce homo*, az el tt hevert máskor összeroskadva, ajkán káromlás forrt, s mint nehéz kintől gyötört, csapkodá magát a földhöz.
- 397 E lény Rolandó volt.

